

ŠIEK TIEK APIE TABAKĄ

Nereikia daug aiškinti, kas yra rūkymas. Tai užsiėmimas, paplitęs ir įvairiose kultūrose, ir skirtinguose žemynuose. Jauniems žmonėms dažnai aiškinama apie rūkymo poveikį ir žalą sveikatai. Bet tuo pačiu jauni žmonės yra ir rūkymą skatinančių kampanijų tikslinė grupė, net jei jie patys to ir nesuvokia. Bet turime aiškiai pasakyti, kad **rūkymas nėra tik poveikio sveikatai problema.**

Daugelyje Europos šalių diskusija tabako tema dažniausiai orientuota į rūkymo apribojimą viešose vietose ir mokesčių tabako gaminiams didinimą. Tačiau tabako sąvoka yra daug platesnė, ir už jos slepiasi daug daugiau. Kiekvieną kartą prisidedant cigaretę galime pagalvoti apie visus su rūkymu susijusius procesus: pirmiausia, kodėl žmonės pradeda rūkyti? Ar tikrai tai buvo būtinas sprendimas? Kur buvo auginamas tabakas? Kaip jis auginamas? Kas jį augino? Kaip jis mus pasiekė?

Tabako auginimas, perdirbimas, transportavimas, reklama ir pardavimas yra verslas, kuris atneša pelno milijardais dolerių, eurų ar bet kuria kita valiuta. Šis verslas gali atrodyti pakankamai lokalus, bet iš tiesų jis yra globalus. Jame dalyvauja daug suinteresuotų veikėjų – nuo lauko darbininkų iki didelių tarptautinių korporacijų ir rūkančiųjų.

Tabakas, aplinka ir darni plėtra

Daugelyje tabaką auginančių šalių yra nustatytas jo daromas poveikis aplinkai. Tai pirmiausia susiję su miškų naikinimu, siekiant didinti žemės plotus tabako auginimui ir džiovinimui. Daugelyje šalių mediena yra naudojama tabako lapų džiovinimui ir tam tikslui skirtų pastatų statybai. Vien tik Pietų Afrikoje kasmet išdeginama maždaug 140,000 hektarų miškų, reikalingų tabako džiovinimui. Tai sudaro apie 12% visų regione iškertamų miškų. Be to, tabako gamybos ir vartojimo procese neišvengiamai atsiranda daug atliekų, kurių didžioji dalis yra nuodingos. Toksiškas pesticidų ir herbicidų kokteilis, naudojamas tabako auginimui ūkiuose, nuteka į upelius, upes ir ežerus. Dėl intensyvaus tabako auginimo dirvožemis labai greitai netenka natūraliai aptinkamų mineralų. Ilgalaiškės tabako auginimo pasekmės yra miško sunaikinimas, dirvos erozija, dirvožemio pavertimas nederlingu.

Cigarečių gamyboje taip pat yra daug atliekų, kurios nėra biologiškai skaidomos. Daugybė išmestų nuorūkų niekada nebus surinktos, o jose esančios cheminės medžiagos pradeda sklisti į aplinką.

Kai gamtiniai išteklių skiriami tabako gamybai, jų ženkliai sumažėja maisto produktų gamybai. Tabako laukai užima derlingos žemės plotus, kur galėtų būti auginami grūdai ar daržovės. Kadangi tabakas yra neatsparus ligoms ir kenkėjams, augalai dažnai purškiami pesticidais ir kitais chemikalais, nuodijančiais dirvožemį ir atmosferą. Kertamų miškų mediena naudojama tabako džiovinimui, kai tuo tarpu ji galėtų būti naudojama kaip kuras būsto šildymui. Be to, daugelio šalių vyriausybės skiria subsidijas tabako auginimui. Didžiosios tabako kompanijos skatina pasaulinę tabako gamybą. Šis skatinimas kartu su vyriausybės subsidijomis lėmė perteklių tabako rinkoje, o tai sukėlė kainų mažėjimą, kuris yra pražūtingas smulkių ūkių tabako augintojams. Taip tabako gaminiai atpigę ir tapo labiau pasiekiami vartotojams.

Tabakas ir darbininkų teisės

Auginti tabaką nėra taip lengva. Tabako auginimas yra daug darbo sąnaudų reikalaujantis procesas, kurio pirminėje stadijoje dirba apie 33 milijonai žmonių visame pasaulyje. Dar 100 milijonų žmonių dirba kitose tabako gamybos stadijose. Neskaitant to, kad tabako auginimas yra sunkus varginantis darbas, jis kartu yra ir didelė grėsmė augintojų sveikatai. Daugelis iš jų suserga taip vadinama „žaliojo tabako liga“, kurią sukelia tabako lapuose esantys toksinai. Jie absorbuojasi į žmonių organizmus. Sergantieji jaučia bendrą silpnumą ar dusulį, patiria stiprius galvos skausmus, pykinimą, mėšlungį, padidėja kraujospūdis, sutrinka širdies ritmas. Kaip ir kitose pramonės šakose, kurios perkelia gamybą į besivystančias šalis, dirbančiuosius tabako pramonėje įstatymai gina nepakankamai – nėra saugių darbo sąlygų, adekvataus atlyginimo už darbą, socialinių garantijų. Kaip taisyklė, didžioji tabako gamybos pelno dalis atitenka didžiosioms tabako kompanijoms, bet ne vietos tabako augintojams.

Tabakas ir vaikai

Tabako gamyba glaudžiai susijusi su vaikų išnaudojimu. Neįmanoma nustatyti tikslaus vaikų, dirbančių tabako pramonėje įvairiose pasaulio šalyse, skaičiaus. Dėl esamos finansinės ir ekonominės būtinybės vaikai priversti dirbti kartu su kitais šeimos nariais tabako plantacijose, rizikuodami savo sveikata, saugumu ir ateitimi. Jie dirba sunkų fizinį darbą pavojingomis sąlygomis. Vaikai kartu su savo šeimomis išsiunčiami dirbti į tabako auginimo ūkius, ir tai reiškia, kad jie negali lankyti mokyklos.

Yra ir daugiau neigiamo tabako poveikio vaikams atvejų. Vaikai yra ir tabako vartotojai. Kaip parodė tyrimai, rūkančiųjų amžius jaunėja pasauliniu mastu. Be to, vaikai, kurių šeimose rūkoma, taip pat dažnai kenčia nuo pasyvaus rūkymo poveikio.

Rūkymo eksportas

Rūkančiųjų procentas mažėja taip vadinamose išsivysčiusiose šalyse, tačiau pasauliniu mastu jis didėja. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad tarptautinės tabako kompanijos, norėdamos kompensuoti nuostolius, skinasi kelią į besivystančias šalis. Lobistinė veikla, netobuli teisės aktai, reklama, mažos kainos – tai tik keletas iš visame pasaulyje rūkymą skatinančių metodų, kuriuos naudoja korporacijos. Ir, atrodo, joms sekasi tą daryti.

I DALIS: SUSIPAŽINKITE

1. Kalbėjimas paeiliui

Pristatymas:

Tai susipažinimo pratimas, kuris padės dalyviams geriau pažinti vienas kitą kalbant įvairiomis temomis, tame tarpe ir tabako.

Pastaba: Nereikia painioti su rūkymu paeiliui, nors jis ir naudojasi ta pačia logika.

Tikslai:

- Padėti dalyviams geriau pažinti vienas kitą ir sukurti draugišką aplinką;
- Išsiaiškinti ryšius tarp tabako ir kitų temų bei gyvenimo sričių.

Trukmė: 45 min.

Grupės dydis: 12 asm.

Dalyvių amžius: 12+

Reikalingos priemonės:

- Temų sąrašas

Pasirengimas:

Paruoškite temų sąrašo kopiją.

Eiga:

1. Paprašykite dalyvių susiskirstyti į grupes po keturis. Informuokite juos, kad ši veikla leis jiems sužinoti daugiau vieniems apie kitus. Jei grupelės dalyviai nepažįsta vienas kito, kiekvienas turi pasakyti savo vardą.
2. Paprašykite dalyvių grupelėse aptarti pirmą temą iš pateikto sąrašo. Po dviejų minučių paprašykite po vieną dalyvį iš kiekvienos grupelės prisijungti prie kitos grupelės ir tęsti diskusiją.
3. Po dviejų minučių paprašykite dalyvių aptarti kitą temą iš pateikto sąrašo. Toliau kas dvi minutes turite paprašyti dalyvių arba apsiukeisti po vieną dalyvį arba aptarti naują sąrašo temą.

Apibendrinimas ir refleksija:

Pradėkite apibendrinimą ir refleksiją, klausdami užsiėmimo dalyvių, ką jie mano apie šią veiklą ir jos rezultatus. Klausimai refleksijai ir apibendrinimui vesti:

1. *Ar jums patiko ši veikla ir kaip jūs jaučiatės?*
2. *Ar jums viskas buvo aišku klausantis vienas kito?*
3. *Kokia buvo įdomiausia istorija, mintis, faktas, kurį išgirdote?*
4. *Ar pastebėjote kokį nors ryšį tarp temų? Kokį?*
5. *Visos aptartos temos gali turėti ryšį su tabaku. Koks tai ryšys?*

Tęstinumas:

Atsižvelgiant į dalyvių susidomėjimą tabako tema, galite toliau atlikti veiklas "Tabako žemėlapis" (veiklos aprašą rasite internetinėje svetainėje <http://www.youthoftheworld.org>) ir "Tabako vaikai" (veiklos aprašą rasite šiame leidinyje).

Praktiniai patarimai lektoriui/jaunimo darbuotojui:

- Jei grupė nėra pakankamai didelė, kad susiskirstyti į grupes po keturis, veiklą galite atlikti poromis.
- Prisiminkite kai kurias temas ir paprašykite dalyvių jas susieti su tabaku. Reikalui esant padėkite jiems tai padaryti naudodamiesi pateiktomis nuorodomis lentelėje.

PRIEDAI

TEMŲ SĄRAŠAS

Tema	Galimos sąsajos su tabaku
Aptarkite savo vaikystę, gimimo vietą ir šeimą	Vaikų darbas tabako pramonėje; Tabako kompanijos kuria strategijas, kad pritraukti naujų vartotojų atsižvelgiant į jų socialinę padėtį, rasę, išsilavinimą ir t.t.
Aptarkite savo mėgstamiausią filmą	Filmai yra viena iš priemonių skatinti rūkymą, kuri buvo labai intensyviai naudojama praeityje, tačiau vis dar jos neatsisakoma ir šiandien.
Aptarkite savo dalyvavimą/nedalyvavimą aplinkos apsaugos iniciatyvose, atsižvelgiant į savo kasdienį gyvenimą/veiklą	Miškų kirtimas tabako auginimui ir džiovinimui; Pesticidų naudojimas tabako auginimui; Aplinkos tarša susijusi su tabako perdirbimu, transportavimu ir vartojimu; Nesunykstantys cigarečių filtrai.
Aptarkite ar turite blogų įpročių ir kaip juos įsigijote	
Pakalbėkite apie tai, ar jūs, jūsų giminaitis ar draugas rūko ir, jūsų nuomone, kodėl	
Aptarkite, ką jūs augintumėte, jei turėtumėte sodą. Jei jį jau turite, ką auginate ir kodėl.	Tabakas yra daugiausia auginamas augalas, kuris nėra naudojamas maistui. Pasauliniu mastu yra auginama daugiau tabako nei grybų, vyšnių, abrikosų.
Pakalbėkite apie tai, kas buvo jums sektingas pavyzdys vaikystėje ir kodėl	Daugelis įžymybių tiesiogiai ar netiesiogiai reklamuoja rūkymą.
Aptarkite, koks yra jūsų svajonių darbas ir kodėl.	Viso pasaulio tabako darbuotojų teisės.

2. Tabako šarados

Pristatymas:

Tai populiaraus šaradų žaidimo versija, kai vienas asmuo turi paaiškinti pasirinktą žodį ar frazę, o kiti – jį atspėti. Šiame žaidime siūloma naudoti žodžius, susijusius su tabako gamyba ir vartojimu.

Tiksiai:

- Suteikti žinių apie tabako gamybą ir vartojimą;
- Sukurti grupėje draugišką atmosferą.

Trukmė: 40 min.

Grupės dydis: 3+

Dalyvių amžius: 12+

Reikalingos priemonės:

- Žaidimo kortelės;
- Informacijos apie tabaką lapai;
- Konferencinio popieriaus lapai arba lenta;
- Žymekliai (žaidžiant žaidimą c būdu).

Pasirengimas:

Paruoškite žaidimo korteles su žodžiais/ frazėmis ir informacijos apie tabaką lapų kopijas,

Eiga:

1. Paaiškinkite dalyviams, kad tai bus linksma veikla, susijusi su tabaku.

2. Žaidimas nėra sudėtingas – vienas dalyvis/ė gauna kortelę su žodžiu ar fraze ir, nenaudodami turimo žodžio/frazės – jį paaiškinti, o likusieji grupės nariai – jį atspėti. Kai grupė atspėja teisingai, kitas dalyvis gauna kortelę ir aiškina joje parašytą žodį ar frazę. Dalyviai paeiliui gauna korteles, ir visi turi galimybę aiškinti žodžius ar frazes.

Trys būdai žaisti šį žaidimą:

- a) Asmuo, kuris aiškina žodį/frazę, gali naudotis tik kūno kalba;
- b) Asmuo aiškindamas gali kalbėti, tačiau negali naudoti kortelėje parašytų ar žodžių su ta pačia šaknimi;
- c) Asmuo gali tik piešti lape ar lentoje, jam draudžiama kalbėti ar rašyti žodžius.

3. Pasirinkite kategoriją ir pradėkite žaidimą. Dalyviai šią veiklą gali atlikti patys, be vadovo pagalbos. Jei pastebėsite, kad dalyviai abejoja, ar jiems įdomus kortelių turinys, galite suteikti jiems informacijos apie žodžius ar frazes pasinaudodami informacijos apie tabaką lapais. Kai baigiasi žaidimo kortelės ar sumažėja dalyvių susidomėjimas, paprašykite jų susėsti ratu ir aptarti veiklą.

Apibendrinimas ir refleksija:

Pradėkite apibendrinimą ir refleksiją, klausdami užsiėmimo dalyvių, ką jie mano apie šią veiklą ir jos rezultatus. Klausimai refleksijai ir apibendrinimui vesti:

1. Ar jums patiko veikla ir kaip jūs jaučiatės?
2. Ar jūs sužinojote kažką naujo? Ką?
3. Kokios kriterijos buvo naudojami apibūdinti šalims? Geografija ar kultūra? Kodėl?
4. Kokia informacija jus labiausiai nustebino?
5. Ar jūs žinote pakankamai apie tabaką?
6. Ar norite plačiau panagrinėti kai kuriuos pateiktos informacijos aspektus? Jeigu taip, kuriuos?
7. Ar jūs manote, kad tabakas yra vienintelis kasdienio gyvenimo produktas, apie kurį mes nežinome pakankamai? Kokių dar galėtumėte pateikti pavyzdžių?

Tęstinumas:

Atsižvelgiant į dalyvių susidomėjimą tabako tema, galite atlikti išsamesnes veiklas: „Tabako žemėlapis“ (veiklos aprašą rasite internetinėje svetainėje <http://www.youthoftheworld.org>) ir „Tabako vaikai“ ar „Debatai“ (veiklų aprašus rasite šiame leidinyje).

Praktiniai patarimai lektoriui/jaunimo darbuotojui:

- Jei grupė didelė (daugiau kaip 10 dalyvių), galite suskirstyti ją į komandas. Tokiu atveju žaidimas gali įgauti varžybų formą, kurių rezultatai būtų registruojami.
- Jei grupė dar didesnė (daugiau kaip 20 dalyvių), galite pasiūlyti paraleliai žaisti keletą skirtingų žaidimų mažesnėse grupelėse, kad visi dalyviai turėtų galimybę pažaisti. Kiekvienoje grupelėje galite pasiūlyti taikyti skirtingus žaidimo būdus.

PRIEDAI

Žaidimo kortelės

10 pagrindinių tabaką auginančių šalių	Įžymūs žmonės, nufotografuoti rūkantys	Produkcija, kurios užauginama mažiau nei tabako
Kinija	Robert Pattinson (aktorius)	Tabakas
Indija	Britney Spears (dainininkė)	Grybai
Brazilija	Ashton Kutcher (aktorius)	Arbata
JAV	Daniel Radcliffe (aktorius)	Braškės
Turkija	Kate Moss (modelis)	Kakavos pupelės
Zimbabvė	Kate Winslet (aktorė)	Svogūnai
Indonezija	Sarah Jessica Parker (aktorė)	Abrikosai
Italija	Snoop Dogg (reperis)	Riešutai
Graikija	Paris Hilton (realybės šou žvaigždė)	Vyšnios
Malavis	Lady Gaga (dainininkė)	Artišokai

5 pagrindinės cigaretės eksportuojančios šalys	Įžymūs žmonės, kurie mirė nuo rūkymo sukeltų ligų	Rūkantys animacinių filmų personažai	„Žaliojo tabako ligos“ simptomai
Vokietija	Winston Churchill	Flinstonai	Stiprus galvos skausmas
Olandija	Walt Disney	Katinas Tomas ir peliukas Džeris	Pykinimas
Lenkija	F Scott Fitzgerald	Pinokis	Svaigulys
JAV	Sigmund Freud	Jūrininkas Popajus	Pagreitėjęs širdies ritmas
Indonezija	George Harrison	Kiškis Kvanka	Aukštas kraujospūdis

Informacija apie tabaką

Dešimt pagrindinių tabaką auginančių šalių

Tabakas yra auginamas daugiau kaip 125 šalyse, daugiau nei 4 milijonų hektarų plote. Trečdalis šio ploto yra Kinijoje. Nuo 1960 m. pagrindinė tabako gamyba iš Amerikos žemyno persikėlė į Afriką ir Aziją. Žemės plotai skirti tabako auginimui perpus sumažėjo JAV, Kanadoje ir Meksikoje, bet beveik dvigubai padidėjo Kinijoje, Malavyje ir Tanzanijoje.

Šalis	Tūkstančiais tonų
Kinija	2 661
Indija	701
Brazilija	568
JAV	450
Turkija	260
Zimbabvė	175
Indonezija	147
Italija	132
Graikija	130
Malavis	120

Šaltinis: Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako žemėlapis, 2002

Produkcija, kurios užauginama mažiau nei tabako

Augalai	Tonos
Tabakas	7,113,965
Grybai	5,987,144
Arbata	4,518,060
Braškės	4,366,662
Kakavos pupelės	4,230,790
Svogūnai	3,588,038
Abrikosai	3,442,045
Riešutai	2,545,388
Vyšnios	2,102,651
Artišokai	1,440,903
Cinamonas	154,999

Šaltinis: Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacija, 2010

Penkios pagrindinės cigaretės eksportuojančios šalys

Visame pasaulyje veikia daugiau kaip 500 cigarečių gamybos fabriku. Šie fabrikuai pagamina beveik 6 trilijonus cigarečių kasmet, maždaug 13% daugiau nei prieš dešimtmetį. Atkreipkite dėmesį, kad pagrindinės cigaretės eksportuojančios šalys yra nebūtinai jas gaminančios šalys – cigarečių gamybos srityje pirmauja Kinija (41%), toliau seka Rusija (7%), JAV (6%), Vokietija (4%) ir Indonezija (3%).

Šalis	Eksportuota cigarečių 2011 m., milijardais
Vokietija	18 111
Olandija	11 535
Lenkija	8 949
JAV	6 045
Indonezija	5 740

Šaltinis: www.tobaccoatlas.org, remiamas Amerikos vėžio draugijos ir Pasaulio plaučių fondo

Įžymūs žmonės, kurie mirė nuo rūkymo sukeltų ligų

- Winston Churchill/Vinstonas Čerčilis. Intensyviai rūkė cigarus ir vos nemirė keletą kartų Antrojo pasaulinio karo metu. Jis mirė ištiktas insulto 1965 m.
- Walt Disney/Voltas Disnėjus. Pramogų korporacijos įkūrėjas ir vadovas mirė nuo plaučių vėžio 1966 m.
- F Scott Fitzgerald/Frensis Skotas Fidžeraldas. Rašytojas, romano "Didysis Getsbis" autorius. Jis mirė nuo širdies priepuolio 1940 m.
- Sigmund Freud /Zigmundas Froidas. Psichoanalizės, šiuolaikinės psichologijos mokslo pradininkas. Dėl intensyvaus cigarų rūkymo susirgo burnos vėžiu ir mirė 1939 m.
- George Harrison /Džordžas Harisonas. Jauniausias "Bitlų" grupės narys. Mirė 2001 m. nuo smegenų vėžio kaip plaučių vėžio pasekmės.

Rūkantys animacinių filmų personažai

- Flinstonai vaidino Winston tabako kompanijos komercinėje reklamoje.
- Katinas Tomas ir peliukas Džeris rūko dviejose šio animacinio serijose: Texas Tom ir Tennis Chumps. Pinokis rūko viename iš populiariausių Volto Disnėjaus animacinių filmų.
- Jūrininkas Popajus – nėra reikalo net aiškinti. Ar jūs galite įsivaizduoti "sveiko gyvenimo būdo propagotoją" Popajų be pypkės?
- Kiškis Kvanka rūko cigaretę apsirengęs kaubojaus apranga 1945 m. sukurtame filmuke.

Kategorija: "Žaliojo tabako ligos" simptomai

"Žaliojo tabako liga" sukelia tabako lapuose esantis labai toksiškas nikotinas, kuris absorbuojasi į darbininkų, dirbančių tabako pramonėje, organizmus.

II DALIS: SUŽINOKITE DAUGIAU

1. Tabako vaikai

Pristatymas:

Ši veikla pristato vaikų išnaudojimo atvejus tabako pramonėje. Ji atliekama forumo teatro metodu, kuris leidžia žiūrovams dalyvauti ir siūlyti pateiktos problemos sprendimo būdus.

Tikslai:

- Parodyti vaikų darbą ir su juo susijusias pasekmes;
- Panagrinėti ryšį tarp vaikų darbo ir mūsų kaip vartotojų atsakomybės;
- Ieškoti galimų kovos su vaikų išnaudojimu būdų.

Trukmė: 120 min.

Grupės dydis: 10

Dalyvių amžius: 15+

Reikalingos priemonės

- Vaidmenų ir situacijų aprašymų kopijos;
- Daiktai, kurie identifikuotų atliekamų vaidmenų personažus.

Pasirengimas:

Šiai veiklai svarbu gerai pasiruošti. Surinkite savanorių komandą, kuri norėtų pradėti vaidinti spektaklyje. Susitikite su savanoriais, aptarkite veiklą, paskirstykite vaidmenis ir parepetuokite situacijas. Turite paruošti juos improvizuoti, kai jų personažai susidurs su vis skirtingomis situacijomis, kurios galėtų įvykti ir realybėje. Patartina turėti vieną ar du asmenis be konkrečių vaidmenų, kurie galėtų įsijungti į spektaklį, jei dalyviai reikalautų naujo personažo pasirodymo.

Pagaminkite lenteles su užrašais: "Situacija 1: Malavio mokykla", "Situacija 2: Tabako plantacijoje", "Situacija 3: Tabako kompanija", "Situacija 4: Jūsų vietinėje parduotuvėje"

Patalpą paruoškite teatro salės stiliumi – erdvė "scenai" ir kėdės "žiūrovams".

Eiga:

1. Trumpai pristatykite Forumo teatro metodą:

Forumo teatro metodą kaip dalį savo taip vadinamo Atstumtųjų teatro sukūrė Brazilijos teatro režisierius, visuomenės veikėjas Augusto Boal. Aktoriai pristato socialinę situaciją, o žiūrovai kviečiami pakeisti aktorius, tapti aktyviais spektaklio dalyviais, siūlyti sprendimų būdus, tinkamai jį pabaigti. Visi žiūrovai turi teisę įsitraukti į spektaklį ir pristatyti savo idėjas, mintis. Tai interaktyvus būdas iškelti įvairias visuomenei aktualias problemas, apie jas diskutuoti, ieškoti problemų sprendimo būdų.

2. Paprašykite savanorių aktorių suvaidinti visą spektaklį situaciją po situacijos. Tada informuokite dalyvius, kad situacijos bus kartojamos ir stabdomos bet kuriuo metu, kai žiūrovas pats norės įsitraukti į vaidinimą ir pateikti pasiūlymą. Žiūrovas neturi aiškinti, ką norėtų daryti, bet turi pakeisti vieną iš aktorių (išskyrus išnaudotoją – tabako kompanijos vadovą) ir suvaidinti savo pasiūlymą. Kai žiūrovas turi idėją, jis/ji turi pasakyti, kurį personažą norėtų pakeisti ir kurioje situacijoje. Jis/ji taip pat turėtų paimti tą daiktą, kuris identifikuoja pasirinktą personažą. Situacijos kartojamos tiek kartų, kiek naujų idėjų, minčių pateikia žiūrovai.

3. Pasibaigus spektakliui, pertvarkykite patalpą veiklos aptarimui.

Apibendrinimas ir refleksija:

Pradėkite apibendrinimą ir refleksiją, klausdami užsiėmimo dalyvių, ką jie mano apie šią veiklą ir jos rezultatus. Klausimai refleksijai ir apibendrinimui vesti:

1. *Kaip jūs jaučiatės?*
2. *Ar jums patiko veikla? Kodėl?*
3. *Kokias mintis sukėlė pradinės situacijos? Kodėl?*
4. *Ar tabako kompanijos vadovas yra vienintelis išnaudotojas?*
5. *Kokie buvo pasiūlymai pakeisti situacijas?*
6. *Koks pasiūlymas buvo geriausias? Ar pakanka vieno sprendimo išspręsti problemą?*
7. *Ar šios situacijos, jūsų manymu, yra tikroviškos?*
8. *Ką šios situacijos pasako apie santykius tarp žmonių iš skirtingų pasaulio šalių?*
9. *Ar tai susiję tik su tabaku? Kokius kitus pavyzdžius galėtumėte pateikti?*

Tęstinumas:

Šią veiklą galite tęsti, atlikdami veiklas "Debatai" ar "Tyrinėk, planuok, veik", didesnę dėmesį skirdami vaikų išnaudojimo temai. Paskatinkite dalyvius panagrinti vaikų, dalyvaujančių tabako gamybos ir/ar kitos produkcijos gamybos pramonėje, išnaudojimo situaciją visame pasaulyje ir tai, kokiais būdais siekiama spręsti šią problemą.

Praktiniai patarimai lektoriui/jaunimo darbuotojui:

- Jeigu aktoriai, kurie pradeda spektaklį, yra grupės dalyviai, o ne jūsų kolegos, turėkite omenyje, kad ši veikla jiems taip pat yra mokymosi procesas. Prieš išleisdami juos į sceną, supažindinkite juos su vaikų darbo tabako plantacijose tema ar paprašykite jų patyrinėti šią temą savarankiškai.
- Paaiškinkite žiūrovams, kad kiekviena jų mintis ar pasisakymas turi pasiūlyti kažką naujo ir, kad galutinis tikslas yra išspręsti problemą. Kartais atsitinka taip, kad žiūrovai nesiūlo jokių elgesio pokyčių ir net pablogina situaciją.

PRIEDAI

Vaidmenys

Personažas	Siūlomi personažo identifikavimo atributai/daiktai
Azibo	Kuprinė, spalvinga apyrankė
Mokytojas/a	Akiniai, knyga
Azibo mama	Chitenje –įvairiaspalvis audinys, kurį Malavio moterys rišasi apiegalvą
Tabako kompanijos vadovas	Nereikia jokio daikto, nes jo/jos žiūrovai pakeisti negali
Tabako kompanijos darbuotojas	Kaklaraištis, aplankas su dokumentais;
Vietinės parduotuvės savininkas	Prijuostė
Pirkėjas	Piniginė, krepšys, akiniai nuo saulės

Situacijos

Situacija 1: Malavio mokykloje

Azibo pasako mokytojai/-ui, kad jis negalės lankyti mokyklos porą mėnesių, nes su šeima išvyksta į tabako plantacijas. Mokytojai/-ui labai gaila, kad jis turi išvykti, nes Azibo padarė didelę pažangą. Ji/jis paaiškina, kad švietimas Azibo yra labai svarbus. Azibo ilgėsis mokyklos ir mokytojos/-jo, bet jis negali nieko pakeisti, nes jo šeima turi daug skolų.

Situacija 2: Tabako plantacijoje

Azibo su mama skina tabako lapus. Azibo pasijunta blogai. Jis vemia ir atsigula ant žemės. Jo mama jau žino žaliojo tabako ligos simptomus. Ji nerimauja, tačiau prašo sūnaus atsistoti, kol nepamatė prižiūrėtojas, nes šeima gali būti atleista ir pakeista "sveikesnė".

Situacija 3: Tabako kompanijoje

Kompanijos vadovas kartu su jos darbuotoju aptaria rinkodaros strategijas. Darbuojas susirūpinęs dėl žurnalistų nuolatinių klausimų apie darbo sąlygas tabako plantacijose ir fabrikuose bei vaikų darbą. Vadovas susierzina. Jis/ji paprašo darbuotojo pristatyti kompaniją žurnalistams iš teigiamos pusės ir surasti tą patvirtinančią statistiką. Jei tokia statistika neegzistuoja, jis turi ją "sukurti".

Situacija 4: Jūsų vietinėje parduotuvėje

Įeina pirkėjas ir paprašo pakelio cigarečių. Pardavėjas paklausia, ar pirkėjas skaitė laikraštį, kuriame yra straipsnis apie vaikų išnaudojimą tabako pramonėje Malavyje. Pirkėjas atsako, kad tai yra normalu tokioje "necivilizuotoje" šalyje kaip Malavis, pasiima cigarečių pakelį ir išeina.

2. Tyrinėk, planuok, veik

Pristatymas:

Tai simuliacinė socialinės kampanijos planavimo veikla, kuri suteiks dalyviams galimybę ištirti tabako gamybos ir vartojimo poveikį gamtos aplinkos apsaugai, taip pat būti kūrybiškais ir novatoriškais.

Tikslai:

- Ugdyti tyrimų įgūdžius;
- Tirti miškų naikinimo ir kitų tabako pramonės sukeltų grėsmių gamtos apsaugai poveikį;
- Susieti tabako gamybą su globaliomis aplinkos apsaugos problemomis;
- Ugdyti bendradarbiavimo, bendravimo ir sprendimų priėmimo įgūdžius;
- Skatinti kūrybiškumą ir veiklumą.

Trukmė: 180 min.

Grupės dydis: 10

Dalyvių amžius: 15+

Reikalingos priemonės

- Konferencinio popieriaus lapai;
- Spalvoti žymekliai, dažai;
- Dažai piešti ant kūno;
- Fotoaparatai ar išmanieji telefonai;
- Kompiuteriai su prieiga prie interneto.

Pasiruošimas:

Norint geriau pasirengti veiklai, rekomenduojama patiems atlikti preliminarius tabako gamybos ir vartojimo poveikio gamtos aplinkos apsaugai tyrimus.

Eiga

1 dalis: Tyrimas

1. Paprašykite dalyvių pagalvoti, kaip, jų nuomone, tabako gamyba daro įtaką planetai.
2. Paaiškinkite dalyviams, kad jie turės vykdyti simuliacinę socialinę kampaniją, kuria siekiama informuoti savo bendraamžius apie tabako gamybos ir vartojimo poveikį mūsų planetai.
3. Suskirstykite dalyvius komandomis ir paprašykite jų rasti kiek galima daugiau įdomios informacijos apie tabako poveikį gamtai ir jos apsaugai. Užduočiai atlikti skirkite 45 minutes.
4. Paprašykite dalyvių vėl susėsti kartu. Kiekviena komanda pristato surinktą informaciją.

2 dalis: Kampanijos idėja

1. Komandos planuoja socialinę kampaniją ir atsirenka informaciją, kurią jie naudos kampanijos metu. Šiam darbui atlikti skirkite apie 20 minučių.
2. Paprašykite kiekvienos komandos pristatyti kampanijos idėją visai grupei.
3. Paprašykite dalyvių išsirinkti bendrą kampanijos idėją ir informaciją, kurią perteiks kampanijos metu. Leiskite jiems patiems nuspręsti dėl kampanijos turinio ir eigos. Jūs galite įsijungti tik tada, kai būtina.

3 dalis: Kampanijos medžiagos kūrimas

1. Paprašykite dalyvių grupėse parengti kampanijos galutinį turinį, remiantis jau atrinkta informacija ir iškelta idėja. Kiekviena grupė turėtų kurti skirtingu būdu. Trys pavyzdžiai:
 - *Nupieškite plakatą, informuojantį jaunas žmones apie tabako gamybos ir vartojimo poveikį visai planetai;*
 - *Kurkite piešinius ant kūno, kurių tikslas – informuoti jaunas žmones apie tabako gamybos ir vartojimo poveikį visai planetai;*
 - *Padarykite nuotrauką, tinkamą Facebook svetainės viršeliui ir informuojančią jaunas žmones apie tabako gamybos ir vartojimo poveikį visai planetai.*
2. Šiam darbui atlikti skirkite apie 40 minučių. Visi kartu peržiūrėkite rezultatus ir juos aptarkite.

Apibendrinimas ir refleksija:

Apibendrinimą ir refleksiją darykite po kiekvienos veiklos dalies. Klausimų pavyzdžiai, kuriuos galite užduoti po pirmos dalies:

1. *Kaip jūs jaučiatės?*
2. *Ar sužinojote ką nors naujo?*
3. *Kas jums padarė didžiausią įspūdį?*
4. *Kaip jūs vykdėte informacijos paiešką?*
5. *Ar grupės rado skirtingą informaciją? Kodėl?*
6. *Ar jūs radote prieštaringos informacijos? Kaip jūs nusprendėte, kuri informacija yra teisinga?*
7. *Kodėl, jūsų nuomone, informacija kartais būna prieštaringa?*
8. *Kokių taisyklių turėtume laikytis rinkdami informaciją?*

Klausimų pavyzdžiai, kuriuos galite užduoti po antros dalies:

1. *Kaip jūs jaučiatės?*
2. *Ar jus tenkina rezultatas?*
3. *Ar buvo sunku sutarti dėl bendros kampanijos vizijos?*
4. *Kaip vyko šis procesas? Ar buvo lyderis? Ar visi įsitraukė į veiklą?*
5. *Kuo skiriasi darbas didelėje grupėje nuo darbo mažose grupelėse?*
6. *Kaip ši patirtis prisideda prie bendradarbiavimo sąvokos suvokimo?*

Klausimų pavyzdžiai, kuriuos galite užduoti po trečios dalies:

1. *Kaip jūs jaučiatės?*
2. *Ar jus tenkina rezultatas?*
3. *Kaip jūs vertintumėte visų trijų etapų darbą?*
4. *Ką jūs sužinojote?*
5. *Ar kada nors pagalvojote apie tabaką šiuo aspektu? Kodėl, jūsų nuomone, taip yra?*
6. *Ar tai susiję tik su tabaku? Kokius kitus pavyzdžius galėtumėte pateikti?*
7. *Ar tai vietinė ar pasaulinė problema?*
8. *Koks yra mūsų vaidmuo ir atsakomybė ją sprendžiant?*
9. *Ar sukurta medžiaga yra tinkama realiai kampanijai? Ar jūs norėtumėte ją vykdyti?*

Tęstinumas:

Jei sukurti produktai ir idėjos gali būti pritaikomi ir dalyviai nori surengti realią kampaniją – padarykite tai!

Praktiniai patarimai lektoriui/jaunimo darbuotojui:

- Jei grupė susitinka reguliariai, veiklą galima suskirstyti ir atlikti per kelias dienas. Tačiau įsitikinkite ar visi gali dalyvauti visuose užsiėmimuose ir atlikti visas užduotis.
- Trečioje veiklos dalyje galite dalyviams pasiūlyti ir kitokių kampanijos turinio kūrimo būdų – parengti lankstinuką, sukurti trumpą video filmuką ir t.t.

3. Debatai

Pristatymas:

Šioje veikloje yra nagrinėjami kontraversiški klausimai apie tabako gamybos sustabdymą ir apie tai, kas gali nutikti žmonėms, kurių pragyvenimo šaltinis yra tabako auginimas. Į juos bus bandoma atsakyti diskusijų forma, remiantis dviem tekstais, kurie pateikia realias gyvenimo situacijas.

Tikslai:

- Analizuoti su tabako gamyba susijusius problemas, tokias kaip aprūpinimas maistu ir skurdas;
- Paskatinti dalyvius pasidalyti mintimis ir nuomone apie su tabako gamyba susijusių problemų sprendimų būdus;
- Ugdyti kontraversiškų problemų sprendimo įgūdžius.

Trukmė: 90 min.

Grupės dydis: 6

Dalyvių amžius: 15+

Reikalingos priemonės:

Tekstai:

- Konferencinio popieriaus lapai;
- Spalvoti žymekliai;
- Pieštukai ar rašikliai.

Pasirengimas:

Padarykite tekstų kopijas.

Eiga:

1. Suskirstykite dalyvius į mažas grupes ir duokite kiekvienai grupei po I teksto kopiją.
2. Paprašykite dalyvių grupelėse perskaityti tekstą, aptarti jame kelias problemas ir vėliau diskusijų išvadas pristatyti visai grupei.
3. Išdalinkite dalyviams 2 teksto, kuris supažindina su tabako augintojų problemomis, kopijas.
4. Paprašykite dalyvių grupelėse pasiūlyti tabako augintojams problemos sprendimą.
5. Pakvieskite visus grįžti į bendrą ratą ir pristatyti savo pasiūlymus.

Apibendrinimas ir refleksija:

Pradėkite apibendrinimą ir refleksiją, klausdami užsiėmimo dalyvių, ką jie mano apie šią veiklą ir jos rezultatus. Klausimai refleksijai ir apibendrinimui vesti:

1. *Kaip jūs jaučiatės?*
2. *Kas jus labiausiai nustebino, buvo netikėta atliekant užduotis?*
3. *Ar manote, kad informacija yra pateikta manipuliuojant?*
4. *Kuris tekstas, jūsų nuomone, yra daugiau manipuliacinis?*
5. *Kuo skyrėsi diskusijos po pirmo ir antro tekstų?*
6. *Kokius kitus pavyzdžius galėtumėte pateikti?*
7. *Ar galime būti tikri, kad atsižvelgėme į visus tyrinėjamos temos aspektus?*
8. *Kaip turėtume elgtis su prieštaringa informacija?*

Tęstinumas

Galite šią veiklą susieti su "Tabako vaikai" veikla ir toliau tęsti diskusiją apie alternatyvas vaikams, kurie yra priklausomi nuo tabako pramonės ir yra jos žalojami. Paskatinkite dalyvius pasidomėti socialinėmis kampanijomis ir tuo, kaip jos atsižvelgia į visus konkrečios problemos aspektus ir suinteresuotųjų šalių poreikius.

PRIEDAI

1 tekstas

Nors milijonai vyrų, moterų ir vaikų visame pasaulyje badauja, Maisto ir Žemės ūkio organizacija (ang. the Food and Agriculture Organisation (FAO)) paskaičiavo, kad 2009 m. beveik 3,9 mln. hektarų žemės plote buvo auginamas tabakas. Ir jei jūs to dar nežinote, leiskite jums pasakyti, kad tabakas nėra maistas!

Milijardai yra investuojami į tabako auginimą 125 pasaulio šalyse. Bendra tabako produkcija viršijo 7,1 mln. tonų. Ir jei jūs to dar nežinote, leiskite jums pasakyti, kad tabakas nėra maistas!

Grybai, braškės, svogūnai ir abrikosai yra tik dalis valgomųjų augalų, kurie pasauliniu mastu yra auginami mažesniais kiekiais nei tabakas. Tuo tarpu pasaulio aprūpinimas maisto produktais tapo vienu didžiausių XXI a. iššūkių. Ir jei jūs to dar nežinote, leiskite jums pasakyti, kad tabakas nėra maistas!

Tabako pramonė yra viena iš pramonės šakų, kuri palaiko miškų kirtimą. Kai kuriose šalyse 45% miškų sunaikinta dėl tabako auginimo. Medžiai yra negailėtingai kertami, kad galėtų būti auginamas tabakas arba kad mediena kaip kuras galėtų būti naudojama tabako lapų džiovinimui. Ir jei jūs to dar nežinote, leiskite jums pasakyti, kad tabakas nėra maistas!

Tai turi būti sustabdyta! Uždrauskime tabako gamybą – kartą ir visiems laikams!

Klausimai diskusijai:

- 1) Ar jūs manote, kad šiandienos pasaulyje kažkas negerai ir kaip?
- 2) Ar manote, kad reikia kažką keisti?
- 3) Ką reikėtų keisti ir kaip?

2 tekstas

Mano vardas Mehmed. Man 14 metų. Aš gyvenu pietų Bulgarijoje, ir mano šeima augina tabaką pastaruosius 80 metų. Mano tėvai, seserys, broliai ir aš dirbame kalnuose tabako laukuose, kurie priklauso mūsų šeimai. Tabako auginimas yra vienintelis mūsų pajamų šaltinis, nes galimybių dirbti kitokį darbą čia nėra.

Mano tėvai nuolat stengiasi užtikrinti, kad mūsų šeima nuolat gautų pajamų. Tą padaryti darosi vis sunkiau ir sunkiau, nes kiekvienais metais tabako kainos mažėja, ir mes niekada nežinome, kiek tabako sugebėsime parduoti.

Mano šalis subsidijuoja tabako augintojus, tačiau tai keičiasi. Kiekvienais metais mums sakoma, kad subsidijas mes gauname paskutinį kartą.

Praėjusiais metais atvyko kostiumuoti žmonės ir pasakė, kad mes savo žemėje turėtume pradėti auginti ką nors kita. Jie davė mums daug patarimų, tačiau nei vienas mums netiko. Tabako auginimas yra tai, ką mes mokame ir žinome. Ir jei jie mano, kad mes galime auginti pomidorus mūsų žemėje, tai tegul patys atvyksta ir pabando.

Mano tėtis dalyvavo visuose protesto mitinguose, kuriuos organizavo tabako augintojai. Šiais metais jis keletą kartų pasakė, jog ketina susideginti, jei niekas nepasikeis. Ir aš bijau, kad jis tai gali padaryti iš tikrųjų.

Tabako auginimas nėra lengvas darbas. Ir aš nesuprantu, kodėl mano šeima, taip sunkiai dirbdama, vis dar yra tokia neturtinga. Tabako auginimas yra vienintelis mus maitinantis šaltinis. Ir mes ne vieni tokie.

Klausimai diskusijai:

- 1) Ar jūs manote, kad šiandienos pasaulyje kažkas negerai ir kas?
- 2) Ar manote, kad reikia kažką keisti?
- 3) Ką reikėtų keisti ir kaip?

III DALIS: DAUGIAU INFORMACIJOS

Pasaulio sveikatos organizacijos iniciatyva:

<http://www.who.int/tobacco/en/>

Tabako pramonės neigiamas poveikis aplinkai:

<http://www.nsra-adnf.ca/cms/file/files/pdf/factsheet.pdf>

Apie tabaką, užaugintą pagal sąžiningos prekybos principus:

<http://www.fairtradetobacco.org/>

Apie tabaką ir nelygybę:

<http://www.unfairtobacco.org/en/>

Tabako žemėlapis:

<http://tobaccoatlas.org/>

Tarptautinis darbo teisių forumas – Sustabdykite vaikų išnaudojimą – Tabako kampanija:

<http://www.laborrights.org/stop-child-labor/tobacco-campaign>

Dėkui, kad rūkote / Thank You for Smoking, vaidybinis filmas (USA, 2005)